

РОЗДІЛ 3

МОВИ НАРОДІВ АЗІЇ, АФРИКИ, АБОРИГЕННИХ НАРОДІВ АМЕРИКИ ТА АВСТРАЛІЇ

УДК 327.316.77:008:340

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.19.2.15>

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ОБРАЗУ ЦЗЯН ЦЗЕМІНЯ В КИТАЙСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ІНТЕРНЕТ-МЕМАХ

REPRESENTATION OF THE IMAGE OF JIANG ZEMIN IN CHINESE POLITICAL INTERNET MEMES

Кравченко О.О.,

orcid.org/0000-0003-4682-8228

кандидат філологічних наук,

*асистент кафедри мов і літератур Далекого-Сходу та Південно-Східної Азії
Інституту Філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Статтю присвячено дослідженню інтернет-мемів політичної тематики китайськомовного сегменту інтернет-мережі. Проаналізовано шар китайських мемоутворень, центральним об'єктом яких постає один із колишніх лідерів КНР Цзян Цземінь. Політична ідеологія, тактика правління країною, манера поведінки, зовнішній вигляд та стратегії комунікативного впливу колишнього політичного лідера є актуальною темою для дискусій серед користувачів віртуальної спільноти. Персона Цзян Цземіня є цікавою та чи не найбільш обговорюваною серед досить неочікуваної вікової категорії китайської віртуального угруповання – молоді. Молодь є найактивнішим учасником китайськомовного сегменту мережі Інтернет, вона є небайдужою до подій і процесів, що відбуваються в суспільно-політичному житті всередині країни. Блогосфера є таким віртуальним майданчиком, що надає молоді можливість вільного вираження та обміну думками, розвитку креативності та власного індивідуального стилю, інноваційно-авторського способу викладу тексту. Зазвичай тематика молодіжних бесід на інтернет-майданчиках охоплює не тільки комунікацію особистісно-орієнтованого спрямування, але й обговорення суспільно-політичних подій, що мали місце в суспільно-політичному житті Китаю. Події подібного характеру китайська молодь ставить у центр обговорення на форумах, чатах, пише про них у власних блогах. Такі публікації в соцмережах призводять до появи та поширення мемічних новоутворень. Оскільки частотність обговорення молоддю подій суспільно-політичної тематики на китайськомовних інтернетівських теренах зростає, а кількість навмисно перекручених, створених заради розваги мемічних одиниць збільшується великими темпами, це не може не привернути увагу уповноважених органів Китаю. Зважаючи на жорсткі обмеження та фільтрацію інформації в китайському кіберпросторі, молодь знаходить шляхи оприлюднення свого ставлення та думок щодо політичної ситуації в країні та її головних фігурантів шляхом кодування змісту повідомлень у формі буквено-цифрових формул, змішаних англо-китайських виразів, вербально-невербальних та буквено-графічних мемів. Політичні інтернет-меми китайського кіберпростору вирізняються гумористично-іронічним (часом навіть і саркастичним) характером та креативно-інноваційним стилем, а тому потребують ретельного вивчення, тлумачення й диференціації.

Ключові слова: політичний інтернет-мем, китайський кіберпростір, інтернет-меметика, мемоутворення, віртуальна спільнота, політичний гумор інтернет-цензура.

The article is devoted to the study of Internet memes on the political issues of the Chinese-language segment of the Internet. A layer of Chinese Internet meme formations, the central object of which is the former leaders of China, Jiang Zemin, is analyzed. Political ideology, tactics of governing the country, manner of behavior, appearance and communication strategies of the former political leader are the main focus for discussion among users of the virtual community. The blogosphere is such a virtual platform, providing young people with the opportunity to freely express and exchange opinions, develop creativity and their own individual style and innovative and authorial way of presenting the text. Usually, the topics of youth conversations on Internet platforms cover not only personality-oriented communication, but also the discussion of social and political events that have taken place in the social and political life of China. Chinese youth put events of this nature in the center of discussion in forums, chat rooms, and write about them in their blogs. Such publications in social networks lead to the emergence and spread of mimicry neoplasms. Since the frequency of discussion of social and political events by young people on the Chinese Internet space is increasing, and the number of deliberately distorted mimicry units created for the sake of entertainment is increasing at a high rate, this cannot but attract the attention of the authorized bodies of China.

Jiang Zemin's personality is interesting and perhaps the most discussed among the rather unexpected age group of the Chinese virtual group – youth. Due to strict restrictions and filtering of information in Chinese cyberspace, young people find ways to publicize their attitudes and opinions about the political situation in the country and its main participants by encoding the content of messages in alphanumeric formulas, mixed English-Chinese expressions, verbal-nonverbal and letter-graphic memes. The political Internet memes of Chinese cyberspace are humorous and ironic (sometimes even sarcastic) by their nature, creative and innovative by their style, and therefore require careful study, interpretation, and differentiation.

Key words: political internet meme, Chinese cyberspace, internet memetics, meme formation, virtual community, political humor, internet censorship.

Постановка проблеми. Розвиток інформаційно-цифрових технологій, поява електронних засобів спілкування, соціальних мереж, сервісів швидкого обміну повідомленнями, мобільних додатків значно вплинули на такі сфери суспільного життя, як наука, освіта й техніка, економіка, культура, спорт, мистецтво та політика. Стрімкий розвиток соціальних мереж та інформаційно-комунікаційних технологій набуває особливої актуальності й важливості саме в політичній сфері, адже політики, опанувавши популярні та найсучасніші віртуальні інтернет-майданчики та платформи, мають змогу підвищувати й контролювати електоральну активність, вести постійний діалог із громадськістю, вносити пропозиції щодо соціально-економічного розвитку країни, ознайомлювати виборців з політичними курсами та програмами. Сучасні соціальні реалії, складна політична ситуація в країні, втрата довіри до влади, прагнення до змін – усе це сприяє зародженню та поширенню в суспільній свідомості народу великого шару ідей, думок і пропозицій, сутність яких відбита й виражена у формі політичних інтернет-мемів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням у галузі політичної інтернет-меметики присвячені праці та наукові розвідки вчених: В.А. Глухих та С.М. Елісеєва (інтернет-меми як інструменти публічної політики), А.В. Демичевої (сучасний політичний гумор як поліфункціональне явище), Д.О. Єжова (політична семантика інтернет-мема), С.В. Канашиної (мем як одиниця передачі культурної інформації вербальними та невербальними засобами), О.Ю. Оленівної та Ю.О. Пічугіної (інтернет-меми українського походження в культуротворчій практиці сучасного суспільства), Н.О. Піпченко (Інтернет-простір як інструмент політичної модернізації Китаю), Т.А. Поди (інтернет-меми як феномен інформаційного суспільства), М.А. Фокіної (нові жанри інтернет-комунікації в глобалізованому світі), А.В. Чантурії (інтернет-меми та масова свідомість). На пострадянському просторі політичному гумору присвячені монографії А.В. Дмитрієва «Соціологія політичного гумору», В.В. Разуваєва «Політичний сміх у сучасній Росії», І.Д. Осіпова «Гумор у політичній культурі»; публікації А.І. Ляліної (політична карикатура), О.Є. Ненько (гумористичний дискурс як поле конструювання політичної ідентичності), В.О. Самохіна (політичний гумор у промовах Б. Обама), О.І. Омельчук (політичний гумор як елемент демократії). На думку А.В. Демичевої, гумор є одним із засобів осмислення сучасної

складної політичної реальності, в якому відбиваються актуальні з погляду суспільства політичні процеси, події та персонажі. Гумор став невіддільним атрибутом сучасного соціально-політичного простору. Авторка зазначає, що об'єктами політичного гумору можуть бути як народ, ідеологія, так і власне політика, влада, можновладці, наголошуючи на тому, що політичний гумор поділяється на актуальний (з'являється після якоїсь події, а з часом втрачає свою актуальність) і позачасовий (відбиває якісь глибші відносини) [2, с. 94].

М.А. Фокіна делімітує поняття політичного інтернет-мему як специфічного жанру інтернет-комунікації, що являють собою окремі повідомлення в нових медіа, відбиваючи реакцію на ту чи іншу політичну подію, мають різну природу та форму (візуальну, аудіальну, вербальну), відрізняються яскравістю змісту й «упаковки», піддаються численному копіюванню і поширенню користувачами [16, с. 85].

А.В. Чантурія висуває гіпотезу про те, що політичні інтернет-меми дають змогу суспільству чи певному суспільству або ж певному сегменту вікової групи в жартівливому, іронічному, а часом і саркастичному форматі передати сутність найбільш важливих проблем чи тенденцій сучасності. Авторка впевнена, що саме така віртуальна, гумористично-жартівлива форма найлегше сприймається цільовою аудиторією, таким чином залучаючи її до діалогу на суспільно-значущі теми. Дослідниця припускає той факт, що подібна гумористична, жартівлива, глузлива форма вираження складних ідей або подій, які іноді навіть можуть травмувати, є інструментом для подолання фрустрації, викликаної несприятливою політичною ситуацією в країні [17, с. 6].

Тема політичного гумору та віртуальної мемотворчості набуває особливої актуальності в країнах з тоталітарним режимом, інтернет-контент яких регламентований цензурою. Особливо цікавим у контексті регулювання віртуального простору постає Китай. Автор статті «Інтернет-простір як інструмент політичної модернізації Китаю» Н.О. Піпченко зазначає: «Інтернет-простір перебуває в зоні особливої уваги китайського керівництва. Сьогодні спостерігаються дві протилежні тенденції в китайському інтернет-просторі: перша пов'язана з посиленням націоналістичних настроїв, у зв'язку з чим введено термін «мережевий націоналізм», а друга – базується на «проникненні» західних цінностей та віянь, які приводять до трансформації культурної ідентичності технічно освічених та інформаційно активних китайських громадян. Уряд

КНР активно здійснює політику, спрямовану на посилення контролю за доступом до інформації в мережі Інтернет: з 2000 року в Китаї діють підрозділи інтернет-поліції, які відстежують та перешкоджають появі антикомуністичних матеріалів [12, с. 174]». Уряд Китаю пильно стежить за тим, аби громадяни жили відповідно до норм, що покликані забезпечити успішну побудову комунізму. Ці норми мають на увазі, що громадянам не повинна потрапляти зайва інформація. Якщо певний вебсайт, блог, форум або чат містить подібну інформацію, вони фільтруються, і доступ до них закривають. Це стосується не тільки антикомуністичних сайтів, але й більшості світових ресурсів. Китайська влада застосовує репресивні заходи проти антиурядових акцій всередині Мережі. Пересилання секретних або ж реакційних матеріалів IP-мережами вважається державним злочином. Покарання для тих, хто порушує правила користування Інтернетом, варіюються від грошових штрафів до позбавлення права користування мережею Інтернет [5, с. 173]. Наразі на території континентального Китаю є заблокованими такі світові віртуальні платформи, як Google, Facebook, Twitter, YouTube, BBC, Wikipedia тощо. Уряд вважає, що ці ресурси містять провокативну та небезпечну інформацію, яка сприяє зародженню дегенеративних процесів у суспільстві, може викликати антикомуністичні настрої і, як результат, призведе до знецінення авторитету уряду в очах китайських громадян. Отже, активним інтернет-користувачам доводиться шукати, кодувати повідомлення в мережі, створювати нові форми письмової комунікації, завуальовувати зміст своїх повідомлень, щоб оминати деактивацію контенту компетентними органами з питань інтернет-цензури.

Постановка завдання. Мета статті – дослідження інтернет-мемів політичної тематики китайськомовного сегменту інтернет-мережі.

Виклад основного матеріалу. У молодіжному сегменті китайськомовного інтернет-простору наразі є актуальним термін «культ жаби». Термін «культура поклоніння жабі (膜蛤文化)» можна тлумачити як віртуальну субкультуру, пов'язану з поширенням публікацій, мемів, світлин та цитат колишнього лідера КНР Цзян Цземіня, який зовні, на думку користувачів віртуального простору, схожий на жабу. Прихильниками спільноти 膜蛤文化 є сегмент користувачів китайського інтернет-простору, що «б'є поклони» перед колишнім Генеральним секретарем ЦК КПК Центрального комітету Комуністичної партії Китаю Цзян Цземінем. Подібний сегмент вір-

туальної спільноти є відданими послідовниками ідеології політика, які постійно слідкують за його життям та громадською активністю. Як результат – спільнота фоловерів колишнього лідера КНР постійно публікує в Мережі контент зі своїм лідером, вихваляючи та захоплюючись політичними досягненнями свого обранця. Слідкуючи за активністю прибічників Цзян Цземіня в соцмережах, одна частина хейтерів колишнього політика та його режиму називає цю віртуальну спільноту «когортою підлабузників, що схиляють голову перед жабою», а інша – «фанатами жаби». Лексема 膜蛤 містить багато смислів: з одного боку, це своєрідна іронія, інструмент десакралізації влади, знецінення авторитету політика, а з іншого – відгомін того, що люди сумують за минулим і не дуже задоволені сьогодишньою ситуацією та політичним режимом у країні.

Існує декілька причин, чому китайський народ провів паралель між колишнім лідером ЦК КПК та жабою. По-перше, за комплекцією Цзян Цземінь є дещо повнуватим, перед публікою він часто з'являвся у штанах з високою талією та в округлих окулярах з масивною оправою, що нагадують бінокль. Отже, його образ часто асоціюється із зовнішнім виглядом жаби. По-друге, ще задовго до того, як поняття «культ поклоніння жабі» ввійшло до узусу користувачів китайського сегмента мережі Інтернет, деякі антикомуністичні сили, зокрема угруповання Фалуньгун, що є релігійним рухом у своїх агітаційних промовах, прирівнювали Цзян Цземіня до жаби. Деякі з різновидів жаб зазвичай мають здатність виробляти отруту рідину, а тому контакт із ними є небезпечним. На додаток до цього в китайській традиційній культурі жаба є одним із п'яти отруйних створінь, до числа яких ввійшли скорпіон, сколопендра, змія, отруйна ящірка або павук та жаба. Китайські місячні жаби (蟾蜍) мають досить непривабливий, часом огидний вигляд. Критикуючи тактику правління країною Цзян Цземінем, члени релігійного угруповання Фалуньгун схарактеризували її такою ж токсичною, як отрута, яку виробляє місячна жаба, а самий образ політика – лицемірним, огидним та їдким. Отже, на тлі цієї паралелі в деяких інтернет-користувачів з'явився асоціативний зв'язок між публічною діяльністю Цзян Цземіня та фізично-поведінковими особливостями жаби в процесі її життєвого циклу.

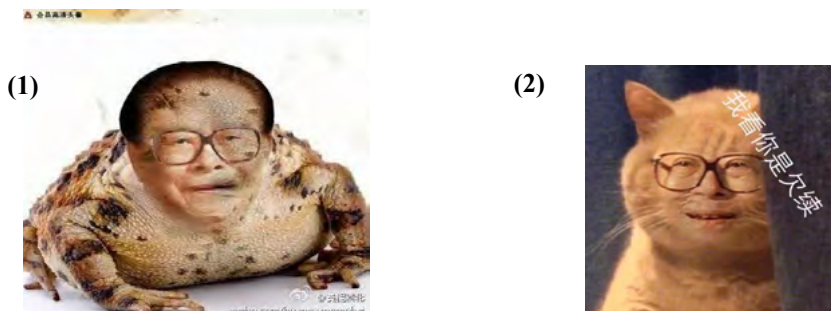
У липні 2011 року одна із центральних телекомпаній Гонконгу *Asia Television Limited* поширила новину про те, що Генеральний секретар Центрального комітету комуністичної партії Китаю Цзян Цземінь пішов із життя. Однак новина

виявилася хибною, і вже на другий день телекомпанія заперечила цю інформацію через офіційну інформаційну агенцію «Сінхуа (新华)», публічно вибачившись. Проте діяльність телекомпанії було призупинено через розповсюдження неправдивої інформації. У жовтні того самого року Цзян Цземінь разом з іншими керівними особами партії взяв участь у зборах партії. Урочиста подія була присвячена 100-річному ювілею Сінхайської революції. Присутні на заході журналісти відзначили здоровий вигляд і міцний дух урядовця [20]. Через декілька років після вищезгаданого інциденту на деяких соціальних платформах, зокрема мобільному додатку We chat та мікроблозі Weibo, знову з'явилася інформація про раптову смерть Цзян Цземіня через рак сечового міхура. Трохи згодом цю інформацію було визнано провокативною й неправдивою, а повідомлення, що стосувалися згаданої тематики, деактивовано та видалено з мереж. Повідомлення про «раптову смерть» Цзян Цземіня, що час від часу «воскресає з мертвих», змусили більшість користувачів китайських соціальних мереж порівняти правління китайського політика до багаторічного обіймання посади кубинським комуністичним революціонером Фіделем Кастро та королевою і головою держави Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії Єлизаветою II. Не складно здогадатися, що саме ці факти – солідний вік та довгостроковий період правління державами – наштовхнули користувачів провести паралелі між трьома згаданими персоналіями. Публікації такої

тематики тільки розпалювали інтерес віртуальної спільноти до персони Цзян Цземіня. Публікації про смерть лідера й стали відправною точкою виникнення багатьох нікнеймів та грайливих прізвиськ колишнього лідера КНР. Кількість фоловерів та прихильників лідера зростала з кожною публікацією, в соціальній спільноті, окрім прізвиськ «вічний Цзян», «старшина», «воскреслий Цзян», з'явилося ще одне закодоване прізвисько лідера – 续命+1S, що буквально означає «продовжити життя на одну секунду, де -1S у цій формулі позначає морфемну контракцію англomовного виразу *one second* – «одна секунда». Автори цього прізвиська пояснили, що прихований сенс такого виразу констатує факт того, що якщо кожен із прихильників Цзян Цземіня приділить принаймні одну хвилину свого часу на читання новин, пов'язаних із ним у соцмережах, то життя останнього відразу продовжиться щонайменше на одну секунду, а враховуючи той факт, що таких фанатів у китайському сегменті інтернет-мережі є безліч (тобто енна кількість), його прізвисько можна звести у формулу 续命+NS, що позначатиме «продовжити життя на енну кількість секунд». А отже, це означає, що в очах віртуальної спільноти колишній лідер КНР автоматично постає в лавах «безсмертних» [18].

Після кодованого нікнейму Цзян Цземіня в китайських соцмережах з'явилася серія мемів карикатурного та зооморфного характеру, що в широкому сенсі репрезентують процес перетворення людини на тварину. Наприклад:

Мем 1-2. Зооморфне втілення образу Цзян Цземіня:

Мем 3: Карикатурне втілення образу Цзян Цземіня:

Вищенаведені меми репрезентують образ політика в подібі жаби та kota, що наділені людськими рисами обличчя, емоціями та мімікою.

Окрім неординарної зовнішності та фізіологічних особливостей колишнього лідера КНР, інтерес соціальної спільноти викликають також своєрідність його манери спілкування з публікою, арсенал комунікативних стратегій і тактик, знакові інтерв'ю політика з пресою та телебаченням, фрагменти й репліки з яких вже стали крилатими виразами на обріях китайськомовної інтернет-спільноти. Слід лише згадати інцидент, що трапився з політиком у 2000 році під час публічної зустрічі з тодішнім головою адміністрації Гонконгу паном Дунь Цзяньхуа. Під час засідання лідерів у Будинку Всекитайських зборів народних представників (головне приміщення китайського уряду) в Пекіні одна з репортерок телеканалу *Hong Kong Cable Television* пані Чжан Баохуа мала необережність запитала чинного на той час лідера КНР Цзян Цземіня, чи він, в особі китайської партійної еліти, підтримує балотування Дунь Цзяньхуа на посаду голови адміністрації Гонконгу на наступний термін. Вочевидь, поставлене журналісткою питання виявилось провокативним

та неочікуваним для пана Цзян Цземіня, і він, почервонівши від гніву, обурливо промовив до журналістки:

«你们有一个好，全世界跑到什么地方，比其他西方记者跑得还快，但是呢问来问去的问题啊，too simple, sometimes naive» “我今天是一个长者跟你们讲”，“如果将来你们报导上有偏差，你们要负责”，“你们啊，不要想喜欢弄个大新闻”，“你们啊，naive! I am angry!” [19]» – (*Ваші журналісти «стрибають» усім світом, до того ж стрибують далі від західних журналістів. Проте питання, які ви ставите, є занадто простими, занадто наївними. Сьогодні я кажу вам як старшина: «Якщо у вашому репортажі виявлять розбіжності, ви відповідатимете за це. Любите робити «велику новину» на порожньому місці. Наївні ви, а я злий!»*). Очевидно, формулювання запитання в такий спосіб зачепило самолюбство чиновника, і він, не подолавши хвилю емоційного запалу, задля підкреслення некомпетентності та нетактовної поведінки журналістки прокоментував запитання змішаною китайсько-англійською мовою. Ця репліка чиновника викликала справжній резонанс китайської віртуальної спільноти, що було відбито в серії креативних, буквено-графічних мемічних утвореннях:

Мем 4-5. Буквено-графічна репрезентація образу Цзян Цземіня

(4)

(5)

Бачимо, що в інтернет-мемі № 4 образ колишнього лідера КНР утілено шляхом графічної репрезентації на рисунку незамінного атрибута Цзян Цземіня – окулярів та двох крапок, що передають силует обличчя лідера, а також трьох латинських літер *aiiv*, які належать до складу англійської лексеми *naïve*, адресованої гонконзькій журналістці Чжан Баохуа ще в далекому 2000 році. Інтернет-мем № 5 репрезентований у вигляді графічного зображення окулярів та дев'ятки, що можна потрактувати як натяк на привітання Цзян Цземіня з дев'яносторіччям та побажання останньому довголіття та міцного здоров'я. Очевидним є факт, що цей мем зрозумілий лише для обмеженого кола членів інтернет-спільноти, адже поштовхом до створення подібного закодованого зображення стала заборона лідера КНР вітати політиків зі святами та ювілеями.

Отже, попри те, що період правління Цзян Цземіня на посаді генерального секретаря ЦК КПК припадає на 1989–2002 роки, його неоднозначна персона й досі привертає велику увагу та інтерес користувачів китайської віртуальної спільноти. З одного боку, колишній лідер Китаю є знаковою фігурою в історії світової політики, адже за десять років його правління Китай перетворився на світову економічну наддержаву. Саме в період правління Цзян Цземіня Китай отримав членство у Світовій організації торгівлі (СОТ), зміцнив свій економічний та військовий потенціал, зробив заяву на лідерство в Азійсько-Тихоокеанському регіоні (АТР), прийняв на правах господаря саміт АСЕАН у Шанхаї, виграв заяву на проведення Олімпійських ігор 2008 року. З іншого боку, спостерігачі політичної діяльності Цзян Цземіня виявляють і негативні сторони його правління дер-

жавою: по-перше, розростання корупції та кумівства у владі, по-друге, деспотичні методи управління державою, підтримку «різанини на площі Тяньаньмень у 1989 році», внаслідок якої загинули тисячі молодих демонстрантів, відсутність свободи слова, жорстокі репресії громадян, тотальний контроль над усіма сферами діяльності (преса, економіка та ін.). Переважна більшість китайського населення не вірили в довгостроковість правління Цзян Цземіня, скептично ставлячись до нового очільника ЦК КПК, що обійняв посаду генерального секретаря ЦК КПК у 1989 році відразу після розгону студентської демонстрації на площі Тяньаньмень у Пекіні. За тих подій було звільнено з посади та розміщено під домашнім арештом тодішнього генерального секретаря ЦК КПК Чжао Цзіяна, який підтримав вимоги протестувальників щодо необхідності політичних свобод у КНР. За пропозицією тодішнього керівника КНР Ден Сяопіна керівництво партією було доручено керівнику партійної організації Шанхаю

Цзян Цземіню. Спочатку його вважали тимчасовою, перехідною фігурою, але він швидко зумів взяти до своїх рук контроль над партією, урядом та армією, а у 1993 став головою КНР.

Висновки. Минуло вже понад вісімнадцять років із того часу, як Цзян Цземінь залишив пост голови КНР, а його персону ще й досі «на слуху» несподіваного сегменту китайської віртуальної спільноти – молоді. У китайськомовному інтернет-просторі безупинно з'являються нові мему та сленгові вирази із зображенням колишнього голови КНР, а найприкметніші репліки та крилаті вислови з його інтерв'ю періоду 2000–2003 років не втрачають своєї актуальності й сьогодні. Вочевидь, відеофрагменти та історії про колишнього голову КНР справляють потужний вплив на молоде покоління Піднебесної, з якої потім вийдуть нові лідери КНР. Чи будуть вони послідовниками «культу поклоніння жабі» чи обернуть кардинально іншу стратегію управління державою, покаже час.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Глухих В.А., Елисеєв С.М. Интернет-мемы как инструменты публичной политики. *Дискурс*. 2017. № 4. С. 91–98.
2. Демичева А.В. Сучасний політичний гумор як поліфункціональне явище. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія : «Політичні науки»*. 2019. № 4. С. 96–100.
3. Дмитриев А.В. Социология политического юмора. Москва : Росспейн, 1998. 214 с.
4. Ежов Д.А. Политическая семантика интернет-мема. *Власть*. 2019. Т. 27. № 3. С. 68–73.
5. Ибрагимов Г. Стратегия КНР в области управления Интернетом и обеспечения информационной безопасности. *Индекс безопасности*. 2013. № 1 (104). Т. 19. С. 169–184.
6. Канашина С.В. Мем как единица передачи культурной информации языковыми и неязыковыми средствами. *Вестник МГЛУ*. 2013. № 20 (680). С. 243–249.
7. Ляпина А.И. Политическая карикатура и особенности ее использования в политической борьбе в Украине. *Культура народов Причерноморья*. 2011. № 199. Т. 1. С. 142–144.
8. Ненько О.Є. Гумористичний дискурс як смислове поле конструювання політичної ідентичності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : «Соціологія»*. Київ, 2010. № 1–2. С. 76–84.
9. Оленіна О.Ю., Пічугіна Ю.О. Інтернет-мему українського походження. Інтерес як фактор самоорганізації культури в культуротворчій практиці сучасного суспільства. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. Київ, 2018. № 3. С. 77–81.
10. Омельчук О.І. Політичний гумор як автопоетичний елемент еволюції соціальних структур системи демократичного державотворення. Актуальні *проблеми державного управління, педагогіки та психології*. 2013. Вип. 2. С. 109–113.
11. Осипов И.Д. Юмор в политической культуре. *Studia Culturae*. 2011. № 12. С. 172–175.
12. Піпченко Н.О. Інтернет-простір як інструмент політичної модернізації Китаю. *Політичний менеджмент*. 2013. № 1–2. С. 171–178.
13. Пода Т.А. Інтернет-мему як феномен інформаційного суспільства. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія : «Філософія. Культурологія»*. Київ, 2017. № 1. С. 117–120.
14. Разуваев В.В. Политический смех в современной России. Москва : ВШЭ, 2002. 386 с.
15. Самохіна В.О. Гумор у політиці (на матеріалі промов Б. Обама). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Київ, 2010. С. 114–120.
16. Фокина М.А. Демотиваторы в России и США: новые жанры интернет-коммуникации в глобализированном мире. *Вестник НДЛУ им. Н.А. Добролюбова*. 2012. № 20. С. 74–85.
17. Чантурія А.В. Політичні інтернет-мему та масова свідомість у період збройного конфлікту на Донбасі. *Гібридна війна на Сході України в міждисциплінарному вимірі: витоки, реалії, перспективи реінтеграції* : зб. наук. праць / за заг. ред. В.С. Курила, С.В. Савченка, О.Л. Караман. Старобільськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2017. С. 7–16.

18. BBC News 中文. 为什么中国网友给中共“长者”祝寿? (Why Chinese network users greet the birthday of the CCP Central Committee chairman). URL: https://www.bbc.com/zhongwen/simp/china/2016/08/160817_china_party_elder_jiang_birthday (accessed: September 5, 2021).

19. 看中国 (Vision Times). 江泽民怒斥香港女记者 (Jiang Zemin angrily reprimands Hong Kong female journalist). URL: <https://www.secrechina.com/news/gb/2020/09/26/945661.html> (accessed: September 20, 2021).

20. 中国数字空间(China digital space). 膜蛤文化 (Moha Culture). URL: <https://chinadigitaltimes.net/space/CDS%E4%B8%93%E9%A1%B5%EF%BC%9A%E8%86%9C%E8%9B%A4> (accessed: August 5, 2021).